

Helsespråklig konvergens

SPRÅKSPALTEN

MAGNE NYLENNA

magne@nylenna.no

Magne Nylenna er professor emeritus i samfunnsmedisin ved Universitetet i Oslo, redaktør av *Medisinsk ordbok* og medlem av Gruppe for norsk medisinsk fagspråk.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Mye tyder på at medisinsk fagterminologi og allmennspråket nærmer seg hverandre.

Illustrasjon: Tidsskriftet

Folk flest har store forventninger til mer og bedre informasjon fra sin lege. For leger er det viktig å kommunisere godt med pasienter, pårørende, allmennheten og andre helsepersonellgrupper. Formelle krav og nye teknologiske muligheter gjør det nødvendig å finne frem til et mest mulig felles helsespråk. Både allmennspråk og fagspråk endrer seg over tid. Språklige endringer som følge av den generelle samfunnsutviklingen og ulike kulturelle påvirkninger, er viktige elementer i såkalt diakron lingvistikk, dvs. studiet av språk som en historisk prosess (1).

«Mitt inntrykk er at leger i mindre grad enn før bruker unødvendige fremmedord. Det tyder på at medisinsk fagspråk og allmennspråket nærmer seg hverandre»

Det finnes mange eksempler på at medisinske fagtermer er blitt mer forståelige for lekfolk (2, 3). Folk flest snakker ikke lenger om sukkersyke, fallesyke og føflekkreft, men om diabetes, epilepsi og melanom. På den annen side omtalte selv epidemiologer H1N1-virus som svineinfluensa, og leger synes å akseptere ord som samvalg og etterlevelse. Mitt inntrykk er at leger i mindre grad enn før bruker unødvendige fremmedord. Det tyder på at medisinsk fagspråk og allmennspråket nærmer seg hverandre. Vi ser tegn til en språklig konvergens. Denne prosessen skyldes i stor grad en demokratisering av helsetjenesten.

Klarspråk er lovpålagt

Helsetjenesten omfattes av språkloven, som fastslår at «offentlege organ skal kommunisere på eit klart og korrekt språk som er tilpassa målgruppa» (§ 9). Pasient- og brukerrettighetsloven er enda tydeligere: «Pasienten skal ha den informasjon som er nødvendig for å få innsikt i sin helsetilstand og innholdet i helsehjelpen» (§ 3-2). «Informasjonen skal være tilpasset mottakerens individuelle forutsetninger, som alder, modenhet, erfaring og kultur- og språkbakgrunn» (§ 3-5). Dette forutsetter bruk av forståelige ord og uttrykk, og kan ofte være krevende.

Under koronapandemien var forståelig informasjon avgjørende for befolkningens mestring og atferd (4). Koronakommisjonen, som evaluerte responsen på pandemien, konkluderte med at «myndighetenes kommunikasjon overfor befolkningen har i hovedsak vært tillitvekkende» (5) – til tross for kritikk for bruk av «stammespråk» (6), og at en stor del av befolkningen har mangelfull helsekompetanse (7). Begreper som kohort, flokkimmunitet og R-tall ble forklart og forstått og etter hvert brukt på samme måte av fagfolk og publikum. Helsemyndighetenes utfordringer var først og fremst knyttet til språklige minoriteter.

Elektroniske pasientjournaler har gjort det enklere for pasienter å bruke sin innsynsrett. Selv om journalen fortsatt primært er et arbeidsredskap for helsepersonell, påvirkes også journalspråket av vissheten om at journalen kan bli lest av pasienten. Pasientjournalforskriften § 10 krever at pasientjournalen «som hovedregel skrives på norsk». Det gjør det ikke bare unødvendig, men kanskje også ulovlig å skrive dxt. og sin. i stedet for h. og v.

Tverr- og flerfagligheten i dagens helsetjeneste har også konsekvenser for journalspråket. Helsepersonelloven § 40 fastslår at «[j]ournalen skal være lett å forstå for annet kvalifisert helsepersonell». Med 33 autoriserte helsepersonellgrupper og 46 spesialiteter bare blant leger, forutsetter det gjennomtenkte ordvalg.

Et felles helsespråk?

Helsespråk er en hensiktsmessig betegnelse for «språklig kommunikasjon i tale, skrift eller tegn om helse og sykdom i en helsefaglig sammenheng» (8). Samtidig som helsepersonell blir mer språkbevisste, blir befolkningen bedre utdannet (9). Mange fremmedord er ikke lenger et hinder for god kommunikasjon. Både i allmennspråket og i helsespråket ønsker man å unngå ord som kan være belastende eller stigmatiserende. Vannhode og hareskår er erstattet av hydrocefalus og leppespalte (10).

«Både i allmennspråket og i helsespråket ønsker man å unngå ord som kan være belastende eller stigmatiserende»

Gjennom flere år har det vært en gradvis utvikling mot et *norsk* helsespråk med fortsatte innslag av latin, gresk og ikke minst engelsk, men med felles forståelse blant leger, annet helsepersonell og befolkningen for øvrig. Det er grunn til å tro at denne utviklingen vil fortsette.

Mitt råd er dette: Bruk allmennspråk når det er mulig, og medisinske fagtermer når det er nødvendig!

REFERENCES

1. Bjorvand H. Diakron lingvistikk. I: Endresen RT, Simonsen HG, Sveen A, red. Innføring i lingvistikk. Oslo: Universitetsforlaget, 2000.
2. Nylenna M. Medisinsk fagspråk – gradvis mer folkelig og forståelig. *Michael* 2011; 8: 370–82.
3. Nylenna M. Fra fagfolk til folk flest. I: Bringedal B, Rø KI, Ronge K, red. Fra pidentall til skammel. Festskrift til Olaf Aasland. Oslo: Den norske legeförening, 2014.
4. Weisæth L, Tønnessen A. Frykt, informasjon og kontroll under en pandemi. *Tidsskr Nor Legeforen* 2020; 140. doi: 10.4045/tidsskr.20.0346. [PubMed][CrossRef]
5. Statsministerens kontor. Myndighetenes håndtering av koronapandemien. Rapport fra Koronakommisjonen. NOU 2021:6. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2021-6/id2844388/> Lest 7.12.2023.
6. Sirum-Eikre M. - Mange forstår ikke det de sier. NRK 25.1.2021. <https://www.nrk.no/norge/--mange-forstar-ikke-det-de-sier-1.15342460> Lest 7.12.2023.
7. Le C, Finbråten HS, Pettersen KS et al. Befolkningens helsekompetanse, del I. IS-2959. https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/befolkningens-helsekompetanse/Befolkningens%20helsekompetanse%20-%20del%20I.pdf/_/attachment/inline/e256f137-3799-446d-afef-24e57de16f2d:646b6f5ddafac96eef5f5ad602aeb1bc518eabc3/Befolkningens%20helsekompetanse%20-%20del%20I.pdf Lest 7.12.2023.
8. Gilstad H. Hva er helsespråk? *Michael* 2021; 18 (Suppl 26): 14–25.
9. Nygård G. 35 prosent har høyere utdanning. <https://www.ssb.no/utdanning/utdanningsniva/statistikk/befolkningens-utdanningsniva/artikler/35-prosent-har-hoyere-utdanning> Lest 7.12.2023.
10. Nylenna M. Ord og uttrykk som forsvinner *Tidsskr Nor Legeforen* 2019; 139. doi: 10.4045/tidsskr.19.0007. [CrossRef]